

Ronkovics József

A 21. század hadviselésének néhány főbb jellemzője

A szerző rövid cikkében, kiindulva a 21. század valószínű kihívásaiból, felvázolja a jövő hadviselésének lehetséges formáit, fontosabb jellemzőit, majd rövid helyzetképet ad a hadviselés, a műveletek szintereiről, újszerű kérdéseiről, formáiról és eszközeiről, valamint a haderők, változásának, fejlődésének főbb irányairól.

Közel tíz éve már hogy a hadtudomány, a hadügy területén kutatók, oktatók és más szakértők olyan írásokat, tanulmányokat tesznek közzé, melyek a hadügyi „forradalom” lehetséges fő áramlatait, irányait, tartalmát törekszenek előre jelezni és annak várható hatásait bemutatni. Ezek a disputák nagyban hozzájárultak és hozzájárulnak a magyar gondolatvilág és felfogás változásához és elősegítik az MH átalakításához vezető utak többségének megtalálását és ezen irányokba – az erőforrások rendelkezésre állásának függvényében – a felzárkóztatást és a fejlődést, lehetővé téve a szervezet elemeinek hatékony részvételét a szövetség vezette és más nemzetközi katonai műveletben.

Azok a biztonságpolitikai elemzések, feltételek és alapok melyre az országok, szövetségek és koalíciók, lokális, regionális és globális mértékben a haderő építésének és fejlesztésének alapjait építik, illetve a feladatokat felvázolják, a haderő tervezők és a felkészítők számára többé-kevésbé világosak és determináltak. Világosak az elmúlt 10–15 év ezen a területen érzékelhető tendenciái és néhány ország által elért látványos eredményei vagy éppen eredménytelenségei, amelyek alapján, az időfaktor függvényében determináltak a rendelkezésre álló erőforrások.

Az átalakulás, a fejlődés ütemét és irányát az információs ipari korszak határozza meg a fejlődés gyorsaságával, aminek következtében a haditechnikai váltási ciklus jelentősen felgyorsul, másrészt az irreguláris kihívások, mint a nemzetközi terrorizmus, amely ellen csak, nemzetközi összefogással és szövetséggel lehet hatékonyan fellépni. Segíti a hadtudományi gondolkodásban a folyamat kibontakozását (nemzetközi) az hogy az általános biztonsági helyzet a világban általában kedvező és így a haderők mérete és létszáma csökkenthető, forrást teremtve a fejlesztésre is. Az ma már egyértelmű, hogy az a hagyományos haderő, amely csak a gépesítés, a területvédelem, a tömeges csapás és a reagálás elveire épül a fegyveres küzdelemben,

vagy válságkezelésben egészen bizonyosan hátrányban van az expedíciós, szelektív csapásra és megelőzésre is képes erőkkel szemben.

Ma a haderők átalakítása, az erők új kihívásoknak történő megfeleltetése az a tevékenység mely a 20. század hátrányait felszámolva kialakítja a 21. század megoldásaihoz vezető képességeket, sokszor kiindulva a meglévő lehetőségekből, azaz építkezve a régi alapokon és ezzel párhuzamosan kibontakoztatva az új képességeket. Nemcsak a technikai és anyagi fejlesztésről, fejlettségről beszélünk hanem a folyamat meghatározó szerves részének tekintjük a katonát, az embert is, akinek gondolkodását illetve esetenként egész gondolatvilágát kell tudni megváltoztatni. Elemzéseink alapján egyértelmű, hogy a fegyveres küzdelem tartalma ma már magába foglal minden olyan eszközt, anyagot, elméletet és módszert vagy ezek kombinációját, melyet egy adott fél használ a másik fél ellenében annak érdekében, hogy arra valamilyen hatást gyakoroljon tekintet nélkül a földrajzi határokra. Ez a század a korlátlan hadviselés korszakával kezdődik amelyben kevés olyan eszköz, anyag, terület vagy módszer van, amit nem lehet használni fegyverként a cél elérése érdekében.

A nemzetközileg elfogadott nézetek szerint, kiindulva a társadalmak fejlettségi szintjéből, a 21. századot három féle (de inkább ezek kombinációja) *hadviselési forma* jellemezheti: a modern, posztmodern és a premodern. A modern, a hagyományos 20. századi értelmezés, a posztmodern a korlátozott háború és a premodern az a nemzeti érzelmek és az extrémizmus mentén (etno) valósul meg általában az állami érintettség kihagyásával.

Olyan haderőt építeni és fejleszteni nem érdemes ami a fenti tipizálás valamelyik változatának megfelelően van kialakítva és felkészítve, ezért a haderő tervezők, valamint a kiképzők olyan képességeket fejlesztenek és olyan doktrínákat alkotnak, melyek lehetővé teszik az erők alkalmazását adaptálását egyazon időben mind a három féle környezetben. Ebben a felfogásban zajlik a NATO vezette afganisztáni művelet, ahol a rendelkezésre álló erők részei többé kevésbé képesek a hagyományos katonai tevékenység folytatására, készen állnak korlátozott célú műveletek indítására és ezzel egyidőben a legfejlettebb eszközrendszer és elmélet felhasználásával sikeresen tevékenykednek a terrorista irreguláris erőkkel szemben is.

Az összhaderőnemi jellegű hadműveletek tervezésének és vezetésének az egyik új, ma már néhány országban létező elve illetve eljárása az a hálózat központú hadviselés, amelynek alapja az erők hálózatos vezetési eszközökkel történő ellátása, illetve az erre való felkészítés és alkalmazás. A digitalizáció és a hálózatközpontúság a katonai vezetésben lehetővé teszi a harci és a hadművelleti helyzetet befolyásoló, alakító események változásainak egyidejű figyelembe vételét az elemzés, értékelés és a döntéshozatal során.

A fent említett eljárások alapvetően változtatták, változtatják meg a hadművelet lehetőségeit, ütemét és hatékonyságát a harctevékenységek idő- és térbeliségét, kialakítva a többdimenziós alkalmazási koncepciót. Alapvetően jellemző a cselekmények 4–5 dimenziós egyidejű (szárazföldi, légi, haditengerészeti, információ, kozmosz) figyelembevétele, amely lehetővé teszi (mivel a technológia rendelkezésre áll) a hatás alapú műveletek tervezését, vezetését és végrehajtását. Az egyidejű csapások, több dimenzióban a döntő pontokra koncentrálnak eredményezhetik a

főlnyi kiterjesztését, majd rövid időn belül a győzelmet is. A hagyományos haderőnemi struktúrából az ilyen műveletekben nagyobb teret kap a légi erő, bizonyos esetekben a haditengerészet és általában kevesebb szárazföldi erőre van szükség, viszont ez a szárazföldi komponens folyamatosan birtokolja a stratégiai erők közvetlen támogatását is.

A hatásalapú műveleti tervezés és megvalósítás tehát az elemzések és értékelések eredményeinek figyelembevételével a döntő pontokra mért, egyidejű, többdimenziós, teljes mélységű csapásokra (harcászat, hadműveleti és hadászati) és az első csapások okozta hatások további közvetett hatásaival éri el a célját. Az eredmény ilyen esetben az értékelhető hatások összességében kerül figyelembe vételre és ezen eredmények, azaz az összhatas elemzése és értékelése adja a hatás alapú műveletek lényegét. Ha a hadszíntér méretet feltételezzük akkor igen komoly teljesítményű informatikával kell rendelkezni ahhoz, hogy a nagy mennyiségű gyors ütemű események és azok változásainak eredményét figyelembe tudjuk venni. A művelet jellemzője hogy a figyelembe vett hatásoknak megfelelően folyamatosan történik a terv adaptációja az adott helyzetnek megfelelő optimalizálása.

A hatásalapú katonai művelet ma alapvetően az egyik élenjáró műveleti forma, melynek alapja a hálózat központúság, a prevenció felderítő és tűzképesség. Ennek a fejlesztésnek az eredményeként rohamosan fejlődnek az összhaderőnemi helyzet-elemzés, a harctéri helyzetértékelés, a hatékony céltervezés különböző aspektusai, támogatva, elősegítve a „digitális katonai erők” kialakítását és alkalmazását.

Az ilyen és a hasonló típusú fejlesztések, rendszeresítések eredményeként a következő években kiteljesedik a műveletek környezetének digitalizációja, a hadszíntér értelmezése, a csapatvezetés és irányítás hatékonysága, a pusztítás és a tevékenységek végcélja pedig – esetenként megváltoztatva a Clausewitz-i alapelveket is – új tartalmat nyer. A hagyományos hadszínteret, melynek jellemzője az hogy struktúrájában lineáris és összefüggő, a vezetésben a hagyományos analóg eszközökre épít és a műveletekben a pusztító erő dominál; felváltja a digitális hadszíntér, amely felépítésében hálózatos, a vezetésben a digitalizáció uralkodik és a pusztító erőt nem képviselő eszközök alkalmazásával kibővülve nem az ellenség fizikai megsemmisítése, hanem csak a szándékától való eltérítés a cél.

Ezek a változások nagy hatást gyakorolnak a nemzetekre és szövetségekre sürgetve a fejlesztéseket és a versenyt az idővel; a biztonság és a védelem minden kérdését érintik és egyszerűen nem hagyhatóak válasz nélkül, mert ugyanúgy jelen vannak a stratégia alkotás és a doktrína fejlesztés kérdéseiben, mint a képesség fejlesztés és a felkészítés, kiképzés, oktatás területén egyaránt.

Minden elemzés és eredmény következetesen azt mutatja hogy elkezdődött a hálózat központú hadviselés egész védelmi erőt és a haderőt támogató rendszereket érintő korszaka. Ennek az új hadviselési formának a hatás alapú műveleteit, valamint az információs műveleteket a digitalizált hálózatos hadszíntéren valósítják meg. Ez az a változás, amely irányt szab a hadviselés átalakulásának, fejlődésének, alakítva, formálva a hadi elméletek, stratégiák és doktrínák új világát; gyökeresen megváltoztatja a katonák gondolkodását a parancsnokságok és törzsek egész tevékenységét, munkájának tartalmát és funkcióit a döntés hozatali, működtetési és az irányítási, vezetési folyamatban.

Ennek a hadviselési formának a kiteljesedése és legfontosabb jellemzője a folyamatosan aktualizált helyzetkép, a pontos és szelektív csapások lehetősége és a hadszíntér átláthatósága. Az az ország, nemzet vagy szövetség, amely uralja ezt a képességet csaknem utolérhetetlen előnyre tesz szert a vezetés hatékonyságában, a megelőzésben, készen arra hogy a műveletek időtartamát, a saját és a megtámadott fél veszteségeit jelentősen, akár harmadára is csökkentse. Ismerve az elmúlt évek katonai műveleteit és néhány ország katonai, védelmi fejlettségi szintjét megállapíthatjuk, hogy ez a környezet új értelmezést ad a hadviselés, a fegyveres harc és a válságkezelés tartalmának és fogalomrendszerének is. A harcászat, a hadműveleti elmélet és a hadászat eszközrendszere, színtere, fázisai és megvalósítása változik és folyamatosan formálódik. Ennek következtében napjainkban a fronttól a hátsószázig kérdőjeleződik meg a régi jól ismert és bevált elvrendszer, Clausewitz és Jomini európai lenyomata, keresve új formát, tartalmat és teret, mely lehetővé teszi a legmagasabb szintű hatékonyságot a mindenkori nemzetközi környezetben, a legváltozatosabb eszközökkel, melyek alkalmazásával képesek vagyunk ellenőrzés alatt tartani és megelőzni a fenyegetéseket.

Ha történelmi szempontból vizsgáljuk a háborúk generációit (hadikultúrákat), illetve azok tartalmát és tartalmi változásait látjuk, hogy a generációk egymásra épülve fejlődtek és fejlődnek, szervesen támaszkodva az előzőre és így az új eredmények kialakulása, alkalmazása mellett, mindig tartalmazzák a korábbi generációk élenjáró eredményeit is.

A nyugati nézetek, elméletek többsége három generációról beszél és jelzi, megnevezi a negyedikbe való átmenet korszakát, ami napjainkban zajlik. E szerint a fejlett haderővel rendelkező országok az átmenet korszakát élik. Az elemzők, szerzők között alapvetően egyetértés van abban, hogy melyek azok a tartalmak, amelyeket tovább viszünk magunkkal a negyedik generációs korszakba.

Az első ilyen elem a küldetés tudat. Az eddigi három generációt vizsgálva azt látjuk, hogy a katona és a parancsnok a harc megvívása során, generációról – generációra egyre több és több információval rendelkezett az ellenségről és a harcterről, és így a magabiztossága és a feladatra történő koncentrációs képessége is folyamatosan erősödött. Ez nagyban elősegítette és ma is elősegíti az erők hatékony alkalmazását. A jövőben a feladatra vonatkozó motiváció és információ gyakorlatilag korlátlan mennyiségben áll az elemzők és értékelők rendelkezésére, akik a lényeges következtetéseket bármikor képesek továbbítani, így biztosítva a koncentrációt és a rugalmasságot a műveletekben.

A második ilyen elem a függőség további csökkenése a központosított logisztika ellátásától. A kis csoportok és alegységek, a jelentősen magas harci tempó, a gyors cselekvés és helyszín elhagyásának képessége egyre kevésbé igényli a központosított logisztikai ellátást, de erősíti az integrált logisztikát.

A harmadik elem a manőverek gyors és hatékony megvalósítása. Ez az elem nagylétszámú előerő és a masszív tűztámogatás kérdés körét érinti elsősorban, mert az erők és eszközök manőverei lassúak, időigényesek ezért igen hatékonyan támadhatók.

A negyedik elem valószínű a súlypont kiválasztása. A stratégiai, hadműveleti vagy a harcászati súlypont megválasztása mindig a siker egyik legfontosabb tényezője volt és az is marad a jövőben is. A helyzet viszont bonyolódik, mert a legtöbb esetben nem egy vagy több eszközt, objektumot vagy személyt kell megsemmisíteni hanem kultúrát, hitet, gondolkodást vagy *paradigmát kell tudni megváltoztatni*.

Szélesebb értelemben ez a *negyedik generáció ma még teljes mértékben nem fogalmazható meg*, de tartalma, főbb elemei már látszanak és jelen vannak a mindennapi életünkben. Címszavakban foglaljuk ezeket össze:

- a béke és a háború közötti határvonal elmosódik, eltűnik;
- a hálózat alapú tevékenység a harc minden területén uralkodóvá válik;
- a front, a hadszíntér és a harctér egyre kevésbé meghatározható;
- a katonai és a civil tevékenységek közötti határvonal elmosódik, eltűnik;
- a harci- és a haditevékenységek a teljes térben és a társadalomban is kiterjednek, érintve annak minden létező formáját a kultúrától a politikáig;
- a nagy kiterjedésű civil és katonai célpontok (parancsnokságok, körletek, repterek, híradó- és informatikai rendszerek) megszűnnek, mert nagy hatékonysággal és rendkívül gyorsan sebezhetőek;
- a katonáknak és a feladatot ellátó civil személyeknek, a vezetőknek, parancsnokoknak mesterien kell ismerni és alkalmazni nem csak a háború művészetét, de az élenjáró technológiákat is.

Ha a felsoroltakhoz hozzá illesztjük az olyan új technológiákat, mint az irányított energiák, a robotéka, az intelligens anyagok, eszközök és az informatika és ha ezek integrálódnak a haderők fegyver- és technikai rendszerével, akkor mondhatjuk, hogy *íme ez a negyedik generáció*.

Mi fogja „vezetni irányítani ezt a negyedik generációs hadviselést?” Ez az amiben még nincs egyetértés a szakirodalomban.

Az első generáció az a tömeghadseregekre épült, a második a gépesítésre, a harmadik az az elméletek által viselt hadviselési forma, de hogy ez folytatódik-e azt ma még nem lehet megmondani. Az elmúlt 50–60 évben a nyugati világ határozta meg a hadviselés eredményeit. Ma a nyugat gyengélkedik és a nem nyugati kultúrák egyre több és több teret követelnek maguknak a világ színpadán. Ezek az országok azonban nem igazán élenjárók a technológiákban, viszont jelentősek az elméletek alkotásában, néhányan pedig a mai modern terrorista elméletek kialakításában és alkalmazásában. Tehát van egy harc (versenyfutás), amely ma a korszerű technológiák és elméletek, valamint a mai modern terrorista (gerilla) elméletek között zajlik a negyedik generációs hadviselés fontosabb területeinek a megszerzéséért, uralmáért.

Ez a fajta fő tendencia képviseli ma a hadviselés fejlődésének, változásának irányát, amely mellett sokáig megmaradnak a haderők hagyományos képességei is.

A múlt, jelen és jövő együttes kezelése, a helyes arányok megtalálása és bemutatása tudja biztosítani, hogy egy ország, nemzet, koalíció vagy szövetség rendelkezzen olyan összhaderőnemi erővel, amelyeket többfunkciós feladatokra, adaptív módon lehet alkalmazni a teljes spektrum mentén. A múlt, jelen és jövő vonatkozásában helyes ha a jövő folyamatosan növekvő és a múlt radikálisan csökkenő arányban van jelen az eredményekben. Mivel a hadügyi átalakítások, fejlesztések alapját a

globális kihívások és az információs forradalom képezi, mely élenjáró tudásalapú gazdasági fejlettséget, globális, regionális érdekképviseletet és komoly erőforrásokat igényel, megállapíthatjuk hogy a vezető szerepet az átalakításban a fenti követelményeknek megfelelő országok, koalíciók és szövetségek jelenítik meg, míg a többiek az úgynevezett követő országok csoportjába tartoznak, ahonnan a megfelelő feltételek birtoklása esetén átléphetnek a fejlettebb nemzetek csoportjába is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Keegen, John, *Intelligence in War: Knowledge of the enemy from Napoleon – to Al-qaeda*, 2003, New York, Knopf.
2. Kőszegvári Tibor: *A nemzetközi terrorizmus elméleti és gyakorlati kérdései*. Hadtudományi Tájékoztató, 2004 febr.
3. Várhelyi István, *Hálózatos képességek*. Tanulmány, Zrínyi, 2002.
4. Hammes, Thomas, 2004. *The Sling and the Stones: On war in 21 st. Century*, St. Paul, MN Zenith Press.
5. Robert Cooper, 2002 *Observer co. Uk, Article history, Postmodern State Re – ordering the world: The long term implications of September 11* (Foreign Policy Centre: London, 2002. *The breaking of Nations: Order and Chaos int he Twenty – First Century*, 2003. Atlantic Press.
6. Szenes Zoltán: *Katonai kihívások a 21. század elején*, www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany, 2008
7. Deák János: *Napjaink és a jövő háborúja*. Hadtudomány, 2005. 1. sz.
8. Fridrick M, Franks, Full – dimensuional operation: doktrine for an area of change, *Military Review*, 1993. dec.
9. Robert Cooper, *The Breaking of Nations: Order and chaos int he Twenty – First Century*, 2003. Atlantic Press.
10. Robert Cooper, *Postmodern States*, *Article History*, *observer co. uk*.
11. Szerzői kollektíva *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*, *Marine Corps Gazette*, 1989. Okt.
12. Niall Ferguson, *The War of the World*, *Pengiuen books*, 2001.